جام جم

ویژه فرهنگ - هنر
رسانه - جامعه
۵

پنجشنبه ۱۶ تیر ۱۴۰۱ شماره ۶۲۵۶

سبد رنگارنگ فیلم‌های سینمایی در تعطیلات

۸

دکتر قاسم کاکایی در گفت‌وگو با «جام جم» از ابعاد عرفانی حج ابراهیمی و عید قربان می‌گوید

تلاش برای سیراب شدن از زمزم ولایت

حج، بزرگ‌ترین جشنواره و نمادین‌ترین مناسکی است که مسلمانان از همه فرق و مذاهب به آن معتقدند. در ایام مشخصی از سال در مکه گرد هم می‌آیند و اعمالی که نقاط مشترک بسیاری دارد را بجا می‌آورند. حج، عبادتی است که از دو جنبه معنوی و اجتماعی قابل تحلیل و بررسی است. کسانی که آن را تجربه کرده‌اند از شیرینی این عبادت طولانی، سخت و طاقت‌فرسا می‌گویند. چه سری در این عبادت همگانی مسلمانان نهفته که همه رنجش‌ها و دلخوری‌ها را کنار می‌گذارند و به یک رنگ درمی‌آیند تا در کنار یکدیگر توحید را تجربه کنند. تجربه ملموس از یک باور در عبادتی طولانی، سخت و شیرین. می‌گویند حج، بهترین مظهر وحدت اجتماعی مسلمانان است.

۱۱

گزارش «جام جم» درباره مستندات نظارت صدا و سیما بر شبکه رسانه‌های فراگیر

شیطنت‌های رسانه‌ای مانع اجرای قانون نمی‌شود

۹

برنامه احکام به زبان ساده در آیتم‌های مختلف روی آنتن سیماست

جذابیت در تولید محتوا برای آموزش احکام

۶

معاون سیما در سفر به استان کرمان خبر داد

تصویربرداری مجموعه «حاج قاسم» در آینده نزدیک

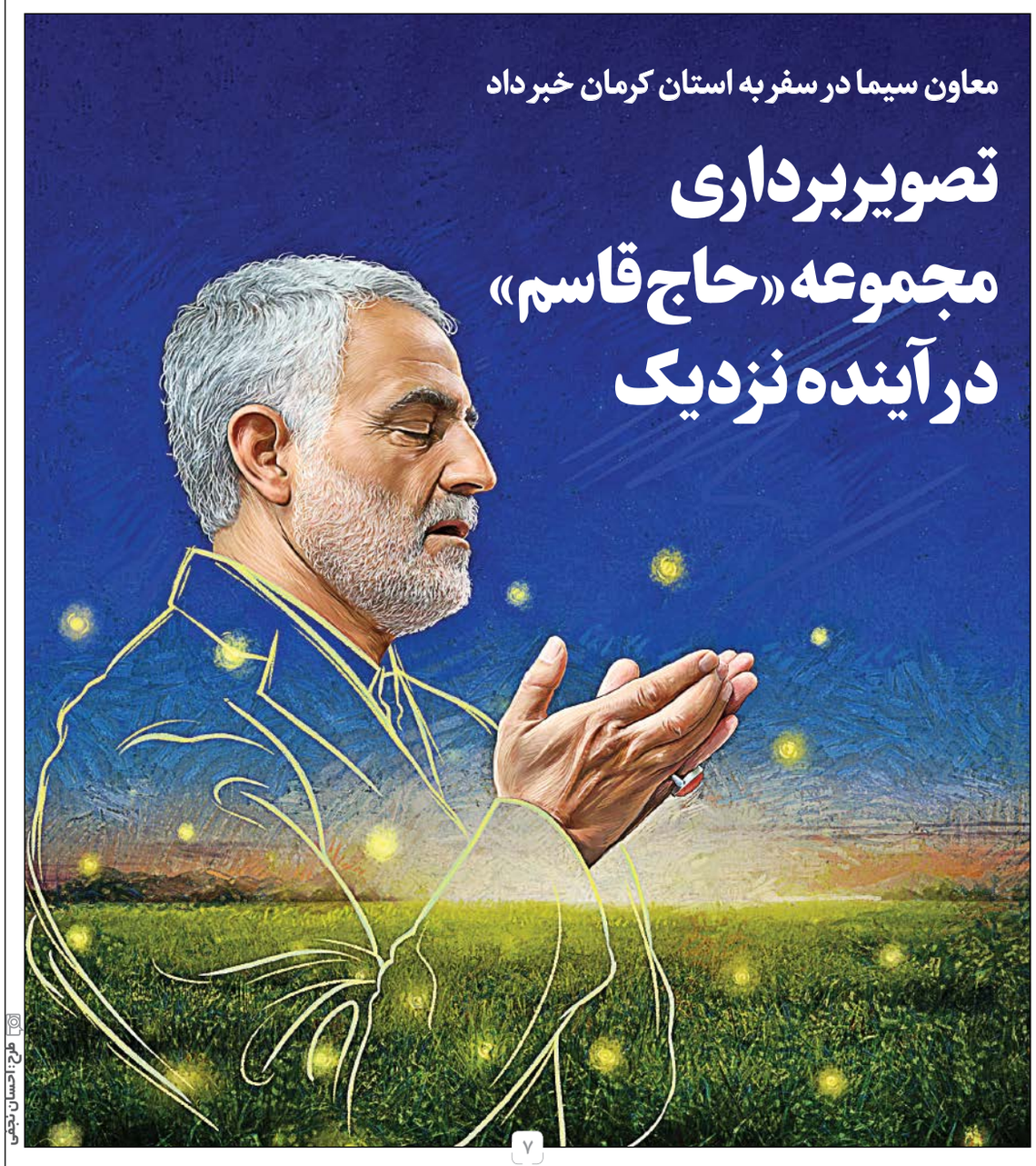

طرح: حسان نجفی

۷

آینده سینمای ایران در آینه آمار و ارقام

سکانس آخر سینمای سالنی

بحث بر سر وضعیت اقتصادی و آینده سینما، مدتی است به یکی از مباحث مهم سینمای ایران و حتی جهان تبدیل شده است اما آیا شیوه کنونی سینماداری قابل تداوم است؟

۱۰

در «تازه وارد» مستقیم‌گویی نکردیم

۶

جامعه

دکتر رجبی دوانی در گفت‌وگو با «جام جم»:

پاسخگو باشیم تا مخاطب درمانده نشود

ضرورت آگاهی‌بخشی و بینش‌افزایی کاربران مسلمان ایرانی و نقش ایران و فرهنگ ایرانی مسلمان در تمدن‌سازی محور هم‌سخنی‌مان با دکتر محمدحسین رجبی دوانی قرار گرفت.

۱۲

یادداشت

«کرامت» هدیه ابراهیم(ع) به جامعه انسانی

دکتر یحیی جهانگیری سهروردی
مدرس حوزه و دانشگاه

یکی از ویژگی‌های منحصر به‌فرد در روش تبلیغی حضرت ابراهیم(ع) این است که وقتی می‌خواست با مردم جامعه صحبت کند مانند آنها می‌شد، درد جامعه را می‌چشید و از درون جامعه به نقد گفتمان آنها می‌پرداخت و با زبان نرم به هدایت آنها می‌پرداخت. مانند نفی ستاره‌پرستی و خورشید پرستی که در تاریخ زندگی حضرت ابراهیم(ع) و آیات قرآن به آن اشاره شده‌است. این راز موفقیت حضرت در مبارزه با انحرافات فرهنگی مانند بت‌پرستی است.

ماجرای قربانی کردن اسماعیل(ع) توسط حضرت ابراهیم(ع) نیز از همین مقوله است. او در این ماجراعین جامعه می‌شود. خداوند در آیه ۱۰۲ سوره صافات به این ماجرا اشاره می‌کند: قال یا بُنَی إنّی أری / فی الْمنام أنّی أذْبحک فانظُر ماذا تری / قَال یا أبت افعل ما تُؤْمر ستجدُنی إن شاءا... من الصَّابرین. پدر و پسر به جامعه می‌فهمانند که ای جامعه! ما روش شما را رفتیم ولی روش شما بن‌بست است. این با کرامتی که خدا گفته‌است، نمی‌سازد. قصه قربانی کردن اسماعیل(ع) نشان می‌دهد فرهنگ قربانی در همه ادیان بوده و در آن زمان نیز رواج داشته‌است؛ لکن ابراهیم(ع) تغییر تاریخی بزرگی را رقم زده‌است و قربانی کردن انسان‌ها برای خدایگان را مردود ساخت. از این روی عید قربان زمان کرامت بخشیدن به انسان و بهادادن به حیات آدمی است. ابراهیم (ع) به ما آموخت، در روش معرفی و مواجهه با جریان‌های ناسالم و سنت‌های غلط، اگر می‌خواهیم ماندگار شویم باید به روش تبلیغی درست عمل کنیم. روش انبیای الهی این بود که از بطن جامعه بیرون آمدند «بشر مثلکم» بودند.

یکی از مشکلات ما در مقوله فرهنگ‌سازی این است که برای حل معضلات شمشیر برمی‌داریم و ریشه‌ها، شاخ و برگ‌های فرهنگ جامعه را می‌زنیم، به همین دلیل جامعه مقاومت می‌کند. اگر ما در تبلیغ دین به همان روش تبلیغی ابراهیم(ع) عمل کنیم، بسیاری از مشکلات فرهنگی حل می‌شود اما این‌که به مثابه یک ناظر بیرونی و پاستوریزه بدون این‌که دردی از جامعه را درک کنیم، بخواهیم مشکلات جامعه را حل کنیم، هرگز موفق نخواهیم شد. یکی از مسائلی که در ماجرای عید قربان و روش تبلیغی حضرت ابراهیم(ع) باید به آن توجه کنیم، شناخت جهان و انسان است. ما باید دنیا را زنده بشناسیم نه از پشت آیینه محدب یا مقعر. شناخت ما از دنیا تاخری است و چهره واقعی دنیا را نشناخته‌ایم. گاهی تغییری در دنیا رخ داده و ما هنوز در خم یک کوچه‌ایم. ابراهیم(ع) به ما می‌آموزد نسبت به دنیای پیرامون تاخرشناختی نداشته باشیم، شناخت ما واقعی باشد و با خود مساله درگیر باشیم نه جامعه. اگر به این روش عمل نکنیم حتی اگر گوینده حرف حق باشیم، سخن ما خریدار نخواهد داشت. اگر ابراهیم(ع) در برپایی کنگره حج و قرار دادن کعبه به عنوان نقطه کانونی توحید و پرستش و گذر از پیچ تاریخی قربانی کردن فرزند خود موفق بود، به خاطر شناخت انسان و مساله جامعه بود. بنابراین قبل از این‌که چهره‌های نفوذی از غفلت ما سوءاستفاده کنند باید به شناخت کاملی از دنیای اطراف دست پیدا کنیم تا کاترین شکدوم‌ها روایتگر اربعین ما نشوند.

گفت‌وگو

یک پژوهشگر تاریخ اسلام از شیوه تأسیس نظام فکری شیعی به دست امام باقر(ع) می‌گوید

ارتباط با مردم و نخبگان؛ سبک مدیریتی امام پنجم

نازلی مروت
روزنامه‌نگار

دوران امامت امام باقر(ع) یکی از ادوار تاریخی مهمی است که بنیان‌های فرهنگی و تمدنی اسلام با خطر انحراف مواجه بود. امویان با برنامه‌ریزی برای به انحراف کشاندن آموزه‌های دینی، همراه با قتل‌عام خاندان وحی و سخت‌گیری‌های اقتصادی، تا مرز نابودی میراث علمی و فکری اسلام نیز پیش رفتند. از همین رو با همکاری یهودیان مسلمان‌نما به نشر اسرائیلیات پرداختند اما این حرکت موذیانه از دید نافذ امام پنهان نماند و آن حضرت با تأسیس دانشگاه علمی و کرسی‌های نظریه‌پردازی ضمن ایجاد ارتباط با پیروان فرق اسلامی، فرهنگ و تمدن اسلامی را از خطر انحراف حفظ کردند.

حجت‌الاسلام امیرعلی حسنلو؛ مدیر گروه تاریخ و سیره مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات حوزه‌های علمیه، پژوهشگر و نویسنده تاریخ اسلام در گفت‌وگوی پیش رو به تحلیل روش و سبک مدیریتی امام باقر(ع) در حوزه دین و فرهنگ پرداخته‌است.

برش

شکل‌گیری نظام فکری منسجم شیعی

امام باقر(ع) موسس نظام فکری منسجمی بود که پرچمدار مبارزه با اندیشه باطل اموی و عباسی بود. پیشوای پنجم ما، با تربیت شاگردان بسیاری از میان مسلمانان در برابر فقیه تراشی و حدیث جعلی یهودیان ایستاد. شاگردانش را به کلیه بلاد فرستاد تا صدای علم و فرهنگ دینی باشند. با این روش گستره تمدن اسلامی از مدینه به کل جغرافیای اسلامی رسید و مکتب اهل بیت در همه جا ریشه دواند. اگر برخورد دقیق و حساب شده امام نبود، اثری از تمدن اسلامی با وجود نفوذ یهودیان باقی نمی‌ماند.

ویژگی‌های تاریخی- فرهنگی عصر امام باقر(ع) که زمینه‌ساز تحولات علمی شد، چه بود؟

دوره امامت امام باقر(ع) دوره‌ای بسیار حساس برای اسلام بود. گروه‌هایی از مکتب فکری و سیاسی امویان برخاسته بودند و گرایش‌های حدیثی، تفسیری و تاریخ‌نگاری داشتند که برای جهان اسلام بسیار خطرناک بودند. گروه‌های جبرگرا، داعش و القاعده نتیجه همان تفکرات است. تاریخ نگاری‌های مغرضانه و کینه‌توزانه فضایی برای انحراف ایجاد کرده‌بود. ترفند امویان این بود که ضمن به خاک و خون کشیدن شیعیان و مسلمانان راستین، به محو سنت‌های نبوی و ایجاد انحراف در برداشت از قرآن دست بزنند؛ بنابراین به تأسیس فرقه‌های انحرافی فکری و مذهبی پرداختند.

«مرجئه»، «جبریه» و «مفوضه» دستاورد این حرکت امویان است. امام باقر(ع) دراین عصر، جهادی بزرگ آغاز کرد و با همه این فرقه‌های ساختگی به مبارزه پرداخت. اساسی‌ترین حرکت و نهضت علمی دوران امام باقر مبارزه با افکار منحرف است.

یهودیان به ظاهر مسلمان شده، گروه خطرناک دیگری بودند که تأثیری عمیق بر فرهنگ و علم گذاشتند. این گروه حتی مرجعیت علمی یافته و جعل حدیث می‌کردند که به نام اسرائیلیات شناخته می‌شوند. مبارزه با یهود و القائات سوء آنها در فرهنگ اسلام، بخش مهمی از برنامه کاری ائمه طاهرین بود. امام باقر(ع) تحریف و نگرش‌های متأثر از اسرائیلیات را آشکار و مردود ساخت. تحریف‌هایی در خصوص معصوم نبودن انبیا، توحید و جسم قائل شدن برای خداوند، برتری بیت‌المقدس بر کعبه و.... از انحرافات عقیدتی بود که از اندیشه یهود وارد دنیای اسلام شد و امام باقر(ع) به مبارزه با آن پرداخت.

امامان دیگر شیعه نیز بعدها با تعابیری نظیر «لا تشبّهوا بالیهود» می‌کوشیدند تأثیر فکری و فرهنگی نامطلوب را که میان مسلمانان به وجود آمده‌بود، از بین ببرند. پیروان اهل‌بیت(ع) در مقابل این اندیشه‌های انحرافی و عوام‌پسند، ایستادند و از آسیب آن در امان ماندند. آنچه امروز به عنوان شبهات به اسلام از سوی جریان‌های استعماری وارد می‌شود، برگرفته از همان اسرائیلیات است اما منابع شیعه به برکت امام باقر(ع) از این انحرافات پاک است.

چرا در دوره امام باقر(ع)، گرایش به علم و علم‌آموزی بین مردم رونق گرفت؟

اصل علم‌آموزی در جوهره دین وجود دارد، چون فهم قرآن و دین مستلزم داشتن علم است. به همین منظور پیامبر(ص) مسلمانان را به فراگیری علم تشویق می‌کرد و آن را واجب می‌دانست. تعالیم قرآن نیز علم‌آموزی را مهم‌ترین وظیفه انسان می‌داند و علما را بالاترین افراد امت معرفی می‌کند. نهضت علمی که امام برپا کرد، این‌گونه اساس و بنیانی دارد که متصل به علوم وحیانی و نبوت است. از مهم‌ترین عناصر شکوفایی تمدن اسلامی تلاش‌های علمی و تربیت نسلی عالم برای حفظ و رونق تمدن اسلامی است. اگر تلاش علمی ائمه(ع) به ویژه امام باقر(ع) از بعد دانشی تمدن اسلامی جدا شود، قطعا این تمدن با چالشی بزرگ مواجه می‌شود. ابعاد تأثیرگذاری علمی اهل‌بیت(ع) و دانش آنان در رونق و شکوفایی تمدن اسلامی بسیار مهم و قابل توجه است؛ یکی از این وجوه مهم و کارکرد مهم آن در راستای حفظ تمدن اسلامی، تربیت شاگردان، ترویج دهندگان، حافظان و میراث‌داران این علوم است.

امام باقر(ع) چه نقشی در تقویت گرایش علمی جامعه داشت؟

اقدامات علمی امام باقر(ع) و امام صادق(ع) سبب پیدایش مکتبی با فرهنگی غنی شد که بعدها به مکتب جعفری شهرت یافت و عملا در زمان امام صادق(ع) به بار نشست. این مکتب فکری که در تمام زمینه‌ها، علوم اهل‌بیت را به طور منظم ارائه می‌کند نتیجه بیش از نیم قرن (از سال ۹۴ ـ ۱۴۸) تلاش‌های پیگیرانه این دو امام شیعه است.

انتخاب چنین موضعی در جامعه سیاسی آن روز، که اموی‌ها و بعد از آن عباسی‌ها برای بقای حکومت خویش هر مخالف و مخالفتی را به شدت سرکوب می‌کردند، طبعا نمی‌توانست همراه با شرکت در اقدامات سیاسی مهم باشد، موضع اصلی امام در این برهه بیان معارف اسلام و تدوین فرهنگ دینی بود. در عین حال امام خلافت را حق خود و پدرانش می‌دانست که قریش آن را به زور غصب کرده‌بود. مخالفت با حکام جور و دعوت به مبارزه منفی با آنها از مواضع روشن و مشخص امام بود. با وجود چنین نگرشی امام باقر(ع) نقش مهمی در رونق علمی امت اسلام ایفا کرد تا ضمن حفظ شیعیان، فرهنگ و تمدن اسلامی را سر و سامان دهد. امام در زمانه خود یکی از معتبرترین دانشمندان جامعه شناخته می‌شد که همگان به آن اعتراف داشتند. به همین دلیل در جلسات درس امام همواره صدها نفر از مناطق مختلف قلمرو اسلامی به ویژه ایران، برای فراگیری علوم به دارالعلم امام که در مدینه مستقر بود، می‌آمدند. دانشگاه اهل‌بیت به گواه تاریخ بیش از ۴۰۰۰ دانشجو را تربیت کرد.

چرا امام به عنوان هسته مرکزی تقویت قوای علمی جهان اسلام وارد میدان شد؟

امام باقر در دوران زندگی امام سجاد(ع) جامعه را به خوبی شناخت و با انحرافات فکری آن آشنا شد. باقرالعلوم(ع) بعد از شهادت امام زین‌العابدین، هدایت فکری و رهبری شیعیان را عهده‌دار شد. مرحله بعدی تدابیر مهم امام(ع) بنیان‌گذاری علوم اسلامی و مقابله با انحرافات امویان بود. اگر اقدامات امام نبود، انحرافات فکری و فرهنگی که توسط امویان به وجود آمده‌بود، هسته اصلی دین را هدف قرار داده‌بود و خطر آن امت اسلام را از مسیر اصلی خارج می‌کرد. امام(ع) دراین شرایط وارد میدان شد. با عموم مردم، دانشمندان و نخبگان ارتباط برقرار کرد. کرسی‌های آزاد نظریه‌پردازی با نخبگان را برپا کرد تا اصل دین را از سقوط حتمی نجات دهد. امام باقر(ع) به علم معنا داد. باقرالعلوم(ع) به معنای واقعی شکافنده علوم بود.

عملکرد امام باقر(ع) در مدیریت علمی و فرهنگی امت و ملت چه پیامی برای ما دارد؟

برای مقابله با انحرافات جدید که سرعتی فوق‌العاده هم دارند، باید برنامه‌های جدید طراحی کرد، از ابزارهای نوین ارتباطی بهره گرفت تا پیام اهل بیت که همواره احیاگر اندیشه بشری بوده، به گوش جهانیان برسد.

این که از ابزار جدید برای انتقال پیام دین استفاده کنیم، راهی است که امام باقر(ع) پیمود. باید دید در سیره باقرالعلوم(ع) برای رهایی از این آسیب‌های بزرگ چه راهکارهایی وجود دارد؟

امام باقر(ع) در زمان خود به یک مولفه مهم پرداخت و آن ارتباط وسیع با مردم و نخبگان علمی بود. امام تعامل با مردم و ارتباط با آنان را یکی از روش‌های اثرگذار و اصلاح جامعه می‌دانست؛ بنابراین در کلاس درس حضرت از همه فرق مسلمین شرکت می‌کردند. امروز مسؤولان فرهنگی و علمی باید ضمن برقراری ارتباط فیزیکی و مجازی با مردم به تربیت نسل مربی بپردازند و مردم را سرمایه جامعه ببینند.

من معتقدم جمع کردن و فیلتر کردن راهکار درست نیست؛ اگر یکی را فیلتر کنند یکی دیگر اختراع و منتشر خواهد شد. باید به دنبال راهکارهای منطقی و عقلانی بود. تعطیل کردن راه حل نیست، باید ریشه‌ها را درمان کرد.